

UDK 811.163.6(091):929 Japelj J.
Aleksander Dimitrijevič Duličenko
 Tartu

NEZNAN ROKOPIS JURIJA JAPLJA O SLOVENSKEM JEZIKU IZ LETA 1773

Rokopis o slovenskem jeziku je oblikoval Jurij Japelj leta 1773 v okviru načrta primerjave »vseh jezikov« H. L. Ch. Bacmeisterja. Rokopis sem našel leta 1996 v Rokopisnem oddelku Ruske nacionalne knjižnice v Sankt Peterburgu. V članku podajam lingvistično in tekstološko analizo besedila, ki je na koncu članka tudi v celoti natisnjeno.

Japelj wrote a manuscript about Slovene in 1773 as part of the plan by H. L. Ch. Bacmeister to compare »all languages«. The author of this article found the manuscript in 1996 in the manuscript section of the Russian National Library in St. Petersburg. The article includes linguistic and textological analysis of the text, which is also published in its entirety at the end of the article.

Ključne besede: slovenski jezik 18. stoletja, rokopis Jurija Japlja, transliteracijsko-transkripcijska ponazoritev glasovne podobe slovenskega besedila

Key words: 18th-century Slovene, Jurij Japelj's manuscript, presentation of a phonological profile of a Slovene text with transliteration/transcription

Zgodovina nastanka rokopisa

Leta 1773 je Hartwig Ludwig Christian Bacmeister (umrl 1806), v Sankt Peterburgu živeči inšpektor akademijskih gimnazij in zelo izobražen človek s poslušom za znanost, oblikoval načrt »alle Sprachen der Erde zu vergleichen« (Adelung 1815: 24). Načrt je bil natisnjen istega leta v brošuri z latinskim naslovom *Idea et desideria de colligendis linguarum speciminibus*. Znan je izvod te izdaje, ki se hrani v univerzitetni knjižnici v Göttingenu (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek). Tako naslov kot besedilo sta zapisana v štirih jezikih – vzporedno v ruskem, francoskem, latinskem in nemškem. V predgovoru je avtor zapisal:

намѣрень я собирать въ переводѣ на разные новые или живые языки, какіе токмо мнѣ достать можно будетъ
 //sln. moja namera je, da v prevodu v različne nove ali žive jezike, kolikor jih bom le uspel dobiti, zberem//

natančno določene primere in besedila, ali, kot se je sam izrazil, »рѣчи для перевода« (Bacmeister 1773: 2).

Katere »рѣчи« pa je izbral? Pod številko 1 so navedeni glavni števniki, pod številko 2 in naslednjimi pa stavki, ki so med seboj deloma pomensko povezani:

1) одинъ, два /.../, тысяча. 2) Богъ безсмертенъ. Человекъ живетъ не долго. 3) Мать цѣлуеть своихъ дѣтей. У ней в титькахъ много молока. Мужъ ее любить. 4) Эта женщина была брюхата. Она родила, шесть дней тому назадъ, сына. Она еще неможетъ. Дочь ея подлѣ сидитъ и плачетъ

//sln. 1) en, dva /.../, tisoč. 2) Bog je nesmrten. Človek ne živi dolgo. 3) Mati poljublja svoje otroke. V svojih seskah ima veliko mleka. Mož jo ljubi. 4) Ta ženska je bila noseča. Rodila je pred šestimi dnevi, sina. Še vedno je bolna. Njena hčerka sedi poleg nje in joče// (Bacmeister 1773: 2 in dalje).

Brošura je bila natisnjena v 600 izvodih, ki so jih razdali potujočim učenjakom celotne ruske države, poslali pa so jo tudi po vsej Evropi tistim, za katere so predvidevali, da bodo besedilo znali prevesti v različne jezike. Poldrugo desetletje je Bacmeister iz raznih koncev Ruskega imperija in iz Evrope prejemal gradivo v različnih jezikih, nazadnje pa je, kot je napisal F. Adelung v monografiji *Zasluge Katarine Velike na področju primerjalnega jezikoslovja* (Заслуги Екатерины Великой в области сравнительного языковедения), za ta projekt izgubil zanimanje in zbranega gradiva tako ni nikoli objavil, prim.:

Bacmeister scheint aber unterdessen die Lust zu dieser Arbeit verloren zu haben, wenigstens hat er nie der Welt das Resultat seiner Sammlungen mitgetheilt!

Zato, nadaljuje Adelung:

Da ich so glücklich bin, alle diese Materialien zu besitzen, von denen hier die erste ausführliche Nachricht erscheint (Adelung 1815: 25).

V omenjeni monografiji ni pojasnjeno, kako se je lingvistično gradivo Bacmeisterja znašlo v Adelungovih rokah. Sam Adelung poroča, da je Bacmeister svoje gradivo razdelil na tri dele (»Klasse«):

III. *Ganze Uebersetzungen seines Aufsatzes /.../;*

III. *Uebersetzungen einzelner Stücke /.../;*

III. *Wörterverzeichnis und Sprachbemerkungen /.../* (Adelung 1815: 26–31).

Prvi del, naslovljen *Vsi prevodi* (Все переводы), vsebuje gradivo 72 jezikov, v drugem delu (*Prevodi posameznih delov/fragmentov* – Переводы отдельных кусков/фрагментов) je 5, v tretjem (*Seznam besed in jezikovne opombe* – Список слов и языковые замечания) pa 24 jezikov; Bacmeisterju je uspelo v celoti zbrati prevode v 101 jezik. Adelung je tudi zapisal, da je Bacmeister nameraval gradivo objaviti, vendar se je postopoma oddaljeval od te ideje, saj se je začel zanimati za rusko zgodovino:

Aus Bacmeister's Papieren siehet man, dass er 1786 eine zweite Ausgabe der *Aufforderung* mit andern Exempeln drucken lassen, so wie dass er anfangs grosse Sprachvergleichung lateinisch herausgeben wollte; später-hin bestimmte er sich für die französische Sprache /.../ und sammelte zu gleicher Zeit mit grossem Fleisse aus alten und neuern Reisebeschreibungen Nachweisungen über die Art der Herausgabe hatte er schon einen vorläufigen Plan entworfen, als sein Eifer doch endlich durch die grossen Schwierigkeiten, die er fand, immer kühler wurde. Und so entzog er dieser schönen Unternehmung seit dem Jahre 1789 seine lebhaftere Theilnahme, und schränkte nun seinen immer unermüdeten Fleiss fast bloss auf Sammlungen zur Russischen Geschichte ein (Adelung 1815: 31–32).

Vseeno pa ne smemo trditi, da Bacmeisterjevi sodobniki z njegovim projektom niso bili seznanjeni. O njem so pisali v nekaterih evropskih državah. Najpomembneje

pa je to, da je njegovo gradivo uporabil akad. S. Pallas pri oblikovanju znamenitih *Primerjalnih slovarjev vseh jezikov in narečij* (Сравнительные словари всех языков и наречий), katerih pobudnica je bila carica Katarina II.

/.../ in Russland wurden seine Materialien schon von Pallas sehr häufig für das grosse Vergleichende Wörterbuch benutzt (Adelung 1815: 32).

Razumljivo je, da je bilo slovarsko gradivo v naslednjih letih znatno dopolnjeno, zato je bila leta 1786 v Sankt-Peterburgu izdana še nova brošura z naslovom *Modèle du vocabulaire, qui doit servir à la comparaison de toutes les langues* (Modèle 1786). Izdaji je bil dodan seznam gesel, katerim je bilo potrebno pripisati ustreznice v vseh znanih jezikih sveta. Rezultat tega dela je bila obsežna izdaja *Primerjalnega slovarja vseh jezikov in narečij* (Сравнительный словарь всех языков и наречий) v dveh delih iz 1787–1789, v katero je vključen tudi slovenski jezik. Druga izdaja slovarja v predelavi *Jankoviča de Mirievo* je izšla 1790–1791 (Сравнительные словари 1787–1789; 1790–1791). Če so v prvi izdaji slovarja ustreznice »v vseh jezikih« zapisane ob ruski besedi, pa so v drugi izdaji ruske besede in njihove tujejezične ustreznice navedene »po abecednem vrstnem redu«. Slovarja se zaradi tega praktično ni dalo uporabljati (podrobneje o *Primerjalnih slovarjih* glej npr. v: Adelung 1815; Jagić 1910: 70–72 in drugje).

Iz dopisovanja med J. Dobrovskim in J. Kopitarjem je moč razbrati, da sta slovensko gradivo za *Primerjalne slovarje* v Sankt-Peterburg poslala Jurij Japelj in Blaž Kumerdej. Tako npr. v Kopitarjevem pismu J. Dobrovskemu, napisanem na Dunaju 7. aprila 1809, beremo:

können Sie zu wissen thun, dass sowohl Kumerdej als Japel zur Zeit als von St. Petersburg ein Anruf an alle Sprachgelehrten wegen des von der Kaiserin Katharina II. verlangten Universalwörterbuchs (wenn ich nicht irre unter Prof. Bacmeisters Firma) erging, ihre Beiträge dazu geliefert, und soviel ich mich erinnere, manches aus ihren dazumahligen erst aufkeimenden slavischen Notizen (Anmassungen) haben einfließen lassen. Es ist mir aber nicht bekannt, dass je eine Antwort darauf erfolgt wäre, und ich glaube, dass wirklich keine erfolgt ist; denn schwerlich würden es mir jene Freunde verschwiegen haben, und in ihrem Nachlasse ist auch nichts dergleichen gefunden worden (Briefwechsel 1885: 59).

Primerjaj tudi pričevanje V. Jagića:

*Оба они /Кумердей и Япель/ отозвались, по воспоминаниям Цойса, на воззваніе, сдѣланное по случаю изданія Сравнительнаго словаря импер. Екатерины, и прислали какойто матеріаль въ Петербургъ
//sln. Oba /Kumerdej in Japelj/ sta se, kot se spominja Žiga Zois, odzvala na razglas v izdaji *Primerjalnega slovarja* carice Katarine II. in v Peterburg poslala neko gradivo// (Jagić 1910: 178).*

Medtem ko je rokopis kasnejšega slovenskega slovarskega gradiva verjetno potrebno še raziskati, pa so neposredni Bacmeisterjevi »jezikovni poskusi« ohranjeni. Predvsem je za nas pomemben prvi del (po Adelungovi razvrstitvi) Bacmeisterjeve

zbirke, ker je prav v njem zbrano slovensko gradivo. V Adelungovi knjigi se nahaja pod številko 33; poleg samega jezika sta navedena še podatka o tem, kdo je gradivo poslal in po kom: »33. Krainisch, von Japel, durch Hacquet in Leibach« (Adelung 1815: 28).

Jurij Japelj (1744–1807) je močno vplival na oblikovanje in razvoj slovenskega knjižnega jezika. To so poudarjali raziskovalci v 19. stoletju (npr. Glaser 1895: 52–58). Poznan je predvsem kot prevajalec v slovenščino (skupaj z B. Kumerdejem in sodelavci) Nove in Stare zaveze (Svetu pismu 1784–1786; Svetu Pismu 1791; Breznik 1928: 77–107; glej še: Rigler 1968: 194–208; Lenček 1982: 251–293). Priznana raziskovalka zgodovine slovenskega knjižnega jezika Martina Orožen opozarja, da so imeli v 18. in v začetku 19. stoletja v oblikovanju knjižnih norm odločilno vlogo Gorenjci, prim.:

»Rekli bi lahko, da je od Japlja do Levstika oblikovanje knjižne norme domena izobražencev – Gorenjcev« (Orožen 1989: 165).

Martina Orožen je v prevodih Biblije J. Dalmatina in J. Japlja primerjala njun odnos do jezika in prišla do zaključka, da Dalmatinov prevod pogosto odraža »pozicijske fonetične variante« različnih fonemov, Jurij Japelj pa je bil pri prevodu konzervativnejši, upošteval je namreč etimološko osnovo besed (Orožen 1984a: 159 in dalje; Orožen 1984/85: 217–223; o razlikah na leksikalni ravni glej: Orožen 1984b: 249–274). Pri svoji analizi se je M. Orožen opirala (kar je razumljivo) na Japljeva besedila, ki so grafično-pravopisno močno oddaljena od dejanske glasovne podobe posameznih besed. Nanovo odkriti Japljev dokument pa nam omogoča, da za grafično-pravopisno »preobleko« prepoznamo in začutimo živo glasovno podobo slovenskega jezika 18. stoletja (o tem podrobneje spodaj).

Po Adelungovem mnenju je Japelj svoje gradivo poslal v Sankt-Peterburg po prišleku iz Francije Balthasarju/Belsazarju Hacquetu (1739/1749–1815), ki je od leta 1773 poučeval fiziologijo in anatomijo v ljubljanskem liceju in se ni ukvarjal samo z naravoslovjem, ampak je v začetku 19. stoletja izdal v nemščini spis zgodovinsko-etnografske vsebine *Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyren und Slaven ...* To nas navaja na misel, da je bil J. Japelj v neposrednih stikih s Hacquetom, verjetno, predvsem zaradi skupnih znanstvenih zanimanj. (Podrobneje o Hacquetu glej: Novak 1986: 60–123.)

Vse kaže, da Adelungov opis drugih dveh delov omenjene zbirke ne omenja slovenskega jezika.

Odkritje rokopisa

Besedilo Jurija Japlja se hrani v knjižnem fondu F. Adelunga (fond 7, № 21, šifra 81) v Rokopisnem oddelku Javne knjižnice → Ruske nacionalne knjižnice v Sankt-Peterburgu, z oznako »Krainisch. CXL«.

Japljev rokopis sem našel 27. junija 1996, kot sem že omenil, v Rokopisnem oddelku Ruske nacionalne knjižnice. Z besedilom sem se začel ukvarjati 29. junija istega leta, vendar sem bil 30. junija, medtem ko sem že prepisal liste od 1 do 4, primoran prenehati

z delom, saj sem zvedel za nepričakovano smrt akad. N. I. Tostoja v Moskvi. Še istega dne sem nemudoma odpotoval v Moskvo, da bi na zadnjo pot pospremil svojega učitelja. K obdelavi besedila sem se lahko vrnil šele nekaj let kasneje – v juniju 2000. Zaradi visokih stroškov kopiranja sem moral celoten dokument prepisati na roke.

Opis rokopisa

Rokopis sestavljajo listi dobro ohranjenega in zadovoljivo trdnega papirja. Njegov obseg je: višina 37,5, širina 22,5 cm. Besedilo je v celoti napisano s čitljivim rokopisom. Vseeno pa sem imel na nekaterih mestih pri branju težave, zato sem nejasne dele postavil v oglati oklepaj.

Na listu št. 1 beremo:

Krainisch.

- 1) Krainische Uebersetzung – /.../ von George [?] Japel (pag. 8) – /.../ von Profess. F. Beckmann mit seinem Brief vom 5 Juni 1779 /.../ – Traduction en Carniolien, ou Slavonic du Sujet annoncé dans l’Avertissement publié à St. Petersburg. (Имена числительных и предложенья на карниольскомъ языкѣ, переведеныя на французскій съ примѣчаніями, касающ. языка и народности карниольской; sln. Števniki in stavki v kranjskem jeziku, prevedeni v francoščino, z besedilom o jeziku in kranjskem narodu)
- 2) N. T. Slavo-Carniolicum. Labaci 1784. 8. »Pater-Noster«

Na listu št. 2 je samo ena beseda – naslov: Krainisch.

Na listu št. 3:

Krainisch
Uebersetzung

/.../ von G. Japel, (pag. 8.)

durch [?] Hacquet, /.../ Medicinæ in Laybach

/.../ von Dr. Professor J. Beckmann, mit seinem Brief vom 5 Juni 1779

Na listu št. 4 je napisan naslov dokumenta v francoščini, nato pa si vzporedno sledijo števniki:

Traduction
en
Carniolien, ou Slavonic du Sujet
annoncé dans l’Avertissement publié à St. Petersburg.
L’année 1773.
Par Mr Bacmeister

Zdi se, da je besedilo na listih od 1 do 3 zapisal sam Bacmeister, pa tudi nekateri drugi zapisovalci. Z Japljevo roko se tekst začne na listu št. 4.

Samo besedilo dokumenta se tako razprostira na naslednjih listih: 4–4a (v originalu 4–4/06), 5–5a, 6–6a, 7–7a, 8–8a, 9, 10–10a, 11–11a, 12; tj. dokument obsega dva lista brez parne strani in sedem celotnih listov – skupno 9 listov ali 16 strani.

Na listih 3, 4, 5 in 8 je na robu, desno od besedila, z zelo majhno pisavo (v obliki ravnega navpičnega stolpca) zapisano besedilo v francoskem jeziku, ki pa ga, žal, nisem mogel prebrati – zahteva namreč specialno povečavo. Na listu 8a so med vrsticami zapisane opombe, ki mi jih prav tako ni uspelo razvozlati. Na listu 10a sta desno od besedila dve opombi, napisani z zelo majhno pisavo in sta praktično neberljivi; podoben zapis je tudi na listu 11.

Značilnosti besedila

Osrednji del dokumenta vsebuje slovensko lingvistično gradivo – na začetku so navedeni glavni števniki, sledijo jim bolj ali manj pomensko povezano besedilo in posamezni stavki. Celotno gradivo je navedeno v obliki vzporednih vrstic:

- 1) v začetku vrstica *A* – francoski števniki in stavki (»Signification de chaque mot Carniolien«);
- 2) sledi vrstica *B* – slovenske ustreznice, zapisane v pravopisnem uzusu iz konca 18. stoletja (»Traduction Carniolienne«);
- 3) niže je vrstica *C* – izgovor (resp. живое звучание) slovenskih števnikov in stavkov, zapisan z znaki francoske latinice (»Pronunciation à la Française«), in na koncu
- 4) *D* – izgovor, podan v cirilici (»Efsai de la Pronunciation en Russe«).

Na koncu vsakega lista so »Opombe« (»Remarques«) s pojasnili o nekaterih posebnostih besed, njihovem izgovoru, slovničnih oblikah in drugem.

Prvi odstavek dokumenta (na listu št. 4) izgleda tako:

- A. *Cinq, Six, Sept, huit, neuf*
B. *Pét, shést, fédèm, fédèm, ôfsèm (3), devet,*
C. *Paite, chaiste, fãïdm, aũfsm, devaite,*
D. **пéт, шéст, сéдм, вóсм, осм дэвéт.**

Števniki so v rokopisu predstavljeni na listih 4–4a.

Besedilo je v obliki vzporednih vrstic navedeno na listih od 5 do 7a, tj. 5–5a, 6–6a, 7–7a – skupno na šestih straneh. Tu predstavljam vzorec prvih štirih vrstic (list 5):

- A. 2) *Dieu ne meurt pas. L' homme ne vit pas long temps.*
B. *Bug ne vmèrje i). Zhlovèk ne shìvy dolgù*
C. *Bouh ne vmerye. Tchloüque ne jevie dougou*
D. **Бүх не вмерѣ. Чловк не живнѣ долгѣ**

Že na listu 7a se začne besedilo o Sloveniji in Slovencih (do lista 9). Na listu 10 je kratko besedilo v nemščini, sledijo izpiski iz virov in različne opombe (listi 10a, 11–11a). Na zadnjem listu (12) je *Oče naš* v prevodu iz 1784.

O slovenskih števnikih

Glavni števniki so predstavljeni po vrsti od 1 do 20, nato 21 in 22, za njima sledijo desetice, ki se izmenjujejo s »sestavljenimi« števnikih (desetica + enica): 30, 40, 50, 70–71, 80, 90–99, dalje – 100, 200 in 1000. Skupno je tako predstavljeno 35 števnikov (enice, desetice, desetice + enice, stotice ...).

Dva števnikata nastopata v variantnih zapisih: *fédèm, fédm* in *duaisét, duaiſt* (zadnja dva sta zapisana s francosko – *douaiſ saite* in rusko pisavo – *двайсет, дваіст*).

Redka so nesovpadanja v zapisu nekaterih števnikov, npr. *duaiſsét, duaiſt*, vendar *eden inù duaiſét*.

Števniki 100 je podan v obliki *ſtú* – fran. *ſtou*, r. *сты*, 200 – *duéſtu*, fran. *douaistou*, r. *двѣсты*, 1000 pa z nemško izposojenko *taushènt*, fran. *taijnt*, r. *тавѣнт*.

Francoska predstavitev slovenskih števnikov (pa tudi besed sledečega besedila) temelji na tradicionalnem eno- in dvoznakovnem zapisu, npr. *p* – [*p*], *a* – [*a*], *ou* – [*u*], *ai* – [*e*] in z oznako dolžine *ā* [*e*]; *j* – [*ž*], *ch* – [*š*] in podobno.

Ruski zapis se razlikuje v tem, da se znak *i* (včasih brez pike) pri števniki uporablja samo takrat, ko se nahaja v dvoglasniški zvezi (razen pri *ſhtirinaist* – *штірнаіст*), npr. *enaist* – *енаіст*, *duanaist* – *дванаіст*, *duaiſsét, duaiſt* – *двайсет, дваіст*.

Cirilski ъ se uporablja samo pri vezniku *in*, ki se v rokopisu pojavlja dosledno v obliki *inu* ali *inù*: *eden inù duaiſét* – *едн инъ дваісѣт*, *dua inu duaiſét* – *два инъ дваісѣт*.

Pri zapisovanju slovenskih števnikov uporablja J. Japelj akcentska znamenja, ki pa jih glede na različne funkcije ne zapisuje dosledno. Tako npr. zamolkel izgovor srednjega *-e-* ponazarja z *-è-*, kar se ustrezno odraža tudi v francoskem in ruskem zapisu, npr.

B <i>Edèn</i>	Vendar: B <i>eden inù duaiſét</i>
C <i>Edn</i>	C <i>edn une duaiſsait</i>
D <i>Eðn</i>	D <i>едн инъ дваісѣт</i>

Redukcija končnega *-i* v števniki 4 in iz njega tvorjenih števnikov ni posebej označena, npr.

B <i>ſhtiri</i>	B <i>ſhtirinaist</i>
C <i>chtīre</i>	C <i>chtirnaiste</i>
D <i>штір</i>	D <i>штірнаіст</i>

Števniki 7 je zapisan na dva načina: *fédèm* in *fédm*. Primerjaj z zapisom: *duaiſsét* in *duaiſt*. Števniki 8 ima obliko *òſsèm*, kar je s francoskimi znaki zapisano kot *āūſsm* in z ruskimi kot *восм, осм* (protetični *ѳ*- v prvem primeru je nastal pod vplivom ruskega števnikata »8/восемь«).

Znamenje za rastočo intonacijo ´ je nad števniki *Pét, ſhést, fédèm, fédm* – to se je odrazilo tudi pri prenosu v ruščino, npr. *Пѣт, уѣст, сѣдѣм*, medtem ko so števniki od 10 do 14 zapisani brez akcentskega znamenja; le-to se ponovno pojavlja od števnikata 15 dalje: *pétnaist, ſhéstnaist, fédèmnaist, dévétnaist, duaiſsét* (in *duaiſt*), *trideſsét, ſhtirideſsét*.

Način zaznamovanja naglasov se nato spremeni: števniki imajo dva znaka – v prvem in v drugem delu »sestavljeneš« števnikata, npr. *pédeſsét, ſhédeſsét, fédèmdesét, dévétdesét*, kar se odraža tudi v ruskem zapisu: *nédècém, uédècém, сѣдѣдесѣт, дѣвѣдесѣт*. Števniki 8 in njegove tvorjenke izgledajo npr. takole:

B <i>òſsèm</i>	B <i>òſsètnaist</i>
C <i>āūſsm</i>	C <i>āūſsmnaiste</i>
D <i>восм, осм</i>	D <i>осмнаіст</i>

Enako je pri števniki 80.

J. Japelj podaja v svojih opombah pogosto koristne napotke. Tako npr. pri števniku *duéftu* omenja, da se v Sloveniji («en Carniole») ta beseda običajno izgovarja kot *duefstl'dweicm*; sledijo razmišljanja o vezniku *inù* pri števnikih itn.

O glasovni podobi slovenskega besedila in njegovih sestavinah

V začetku na kratko predstavimo posebnosti tistih črk, ki zaznamujejo različne glasovne vrednosti.

Pri samoglasnikih je:

1. -è- = -ø-: *Zhlovèk*, prim. fran. *Tchloüique*, r. *Чловк*; *Donès* – fran. *Donse*, r. *Донс*;
- 2.1. -ì = -ø: *lubi* – fran. *loube*, r. *лубъ*; *eniga* (*syna*) – fran. *einga*, r. *енга*;
- 2.2. -ì- = -ø-: *méfsizam* – fran. *maifsetsam*, r. *месцам*; *Ogìn* – fran. *Ogn*, r. *Огн*;
Vidìmo – fran. *vìdmo*, r. *видмо*;
- 2.3. -i (končni, nenaglašeni) = -ø: *hoditi* – fran. *hodite*, r. *ходим*; *séfsati* – fran. *séfsate*, r. *сесамъ*; (*ne flifsi*) *govoriti* – fran. *govorite*, r. *говоримъ*; *na vsaki roki* – fran. *na vfaque roque*, r. *на всакъ рокъ*; *na glavi* – fran. *na glave*, r. *на главъ*.

Zanimivo je, da v primeru *je bila* (*nófssezha*) – fran. *yé bila*, r. *ѣ била* nenaglašeni sredinski -i-, za razliko od sodobnega jezika, ni reduciran.

3. -ù = -ø: *véliku* [verjetno, -ù] – fran. *velique*, r. *великъ*; *málu* – fran. *māle*, r. *маъ*; *inù* – fran. *yno* [?!] in *yne*, r. *унъ*.

Včasih je -ù = u (*ù*), vendar nedosledno: (*vfì*) *dobrù* – fran. *bonne*, r. *добры*; *dolgù* – fran. *doügou*, r. *доугъ*.

Pri soglasnikih se posvetimo le nekaterim najznačilnejšim primerom:

1. *z* [c] – -z-, -z: *v' séfzah*, *dékliza*, *méfsizam*, *ptiza*, *jaiza*, *sheriauzo*, *Méfsiz*, *fonze*, *maverzo*;
2. *zh* [č]: *Zhlovèk*, *nofsezha*, *hzhy*, *nózhe*, *mladénzhì*, *pozhutjo*, *skazhe*, *zhetèrti*, *ozha zhuje*, *oblizhja*, *mozhnéifhi*, *erdézha*, *ozhy*, *pozhařsù*, *zhérne*, *řhpizhast*, *nozhi*, *tezhe derézhe*, *vézhi*, *Vzhérei vezher*;
3. *sh* [š] – *řh*: *řhivny*; *móřh* – fran. *mauch*, r. *мочъ*; *řhena*, *sheriauzo*;
4. *řh* [ř]: *kùřhuje*, *řhést*, *řhe*, *řhtirji*, *řhifhi*, *mozhnéifsi*, *vufhéřs*, *řhpizhast*, *mainřhi*, *řhal déřh*;
- 5.1. *j* = *j*: *ne vmerje*, *kùřhuje svoje Otroke*, *jo lubì*, *je bila*; *Jesik* – fran. *Yezeque*, r. *Їезик*; *je rojena*, *poje*, *ře řméja*;
- 5.2. -i = -j: *Tvói* (*brat*) – fran. *Tvaui*, r. *Tvoi*, vendar: *Tvoja sestra* – fran. *Tvoja*, r. *Tvoia*; *Vzhérei* – fran. *Vtchairéi*, r. *Учрепи*;
- 5.3. -i- (pred soglasnikom) = *j*: *jaiza* – fran. *yaïtsa*, r. *яица*; *mainřhi* – fran. *mainřhe*, r. *mainui*;
- 6.1. *l*, -l-, -l = [u/ř]: *bolna* – fran. *boüna*, r. *боуна*; *dolg* – fran. *doügou*, r. *доугъ*;
řhal – fran. *řhou*, r. *уу*; *vidil* – fran. *vidou*, r. *виду*.

V dveh zadnjih primerih (pod 6.1.) prehaja *l* > *u/ř* z redukcijo (ali asimilacijo) predhodnih samoglasnikov -a- in -i-.

6.2. Prehod *lj > l* (srednji), prim.: *lubì* – fran. *loube*, r. лубѣ; *na zémlo* – fran. *na zaimlo*, r. на земло.

7. Ohranitev *nj*: *Njén* – fran. *Gnain*, r. Нѣн; *njè*;

8.1. *v-* = *v-*: *všì* – fran. *vši*, r. вѣи; *všaki* – fran. *všaque*, r. всакѣ; (*ne*) *vmèrje* – fran. *vmerye*, r. вмѣрѣ; kot predlog: *v' šèšzah* – fran. *v' šestsah*, r. въ сѣсцах; *v' šrédi* – fran. *v' fraide*, r. въ срѣдѣ; *v' njénmo* – fran. *v' gnainmo*, r. въ нѣнмо; *v' perutah* – fran. *v' peroutah*, r. въ перутах;

8.2. *-v* = [*-ul'ŷ*]: (*pét*) *pérsou* – fran. *perstou*, r. пѣрстой;

8.3. *v-* = *u-*: *Vzhérei* – fran. *Vtchairéi*, r. Учѣрей.

8.4. Protetični *v-*: *v' vustih* – fran. *v' voustih*, r. вустих; *vufshéfs* – fran. *vouchaifse*, r. вущѣс.

8.5. Izguba začetnega *v-*: *Lafsje* – fran. *Lafsyai*, r. Ласѣ.

9. Izguba začetnega *p-* pred nezvenečim soglasnikom: *ptiza* – fran. *titsa*, r. титца.

V besedilu so še nekatere druge posebnosti, o katerih pa v tem članku ne bomo posebej govorili. Opozoril bom le na nekaj svojih opažanj pri cirilskem (ruskem) zapisu glasovne podobe slovenskih besed v besedilu.

Jurij Japelj je doslednejši pri podajanju francoske transliteracije kot ruske – opaziti je, da je do tega prišlo zaradi slabega poznavanja ruske pisave in jezika. Cirilski zapisi zato niso izenačeni:

1. *u* uporablja tako za *u*: *инѣ, Кости, Кри, киха* itn.; kot za *i*: *има, имамо, ходит, не слиии говоритѣ, други, снѣѣ*, vendar *нѣѣ* in podobno;

2. *ѣ* stoji na mestu *ѣ*: *въ гнѣздѣ* (vendar *сѣду*), pogosteje pa na mestu *-jel/-je-*: *не вмѣрѣ – не вмѣрје, ѣ – је, роѣна – rojena, снѣѣ* in *нѣѣ – сру* [!], *пѣје*. Vendar: *njéna – Nѣна, njegóva – Nѣгова*.

3. Raba *-ѣ* ni dosledna: *доугѣ, великѣ, дневѣ, инѣ, говоритѣ, малѣ, въ, всакѣ рокѣ, главѣ – Бух, Чловк, сѣсцах, пер, отрѣк, ходит, еним лѣтам, двѣм месцам, слѣп, нас, брат, Ваи, Он, нус, нѣт, ѣзѣк* in dr. Še: *предѣ* in *пред*. Kmalu opazimo, da je zapisovanje končnega *-ѣ* dosledneje v primerih, ko je končni soglasnik v slovenskem jeziku podvržen močni redukciji, npr.: *доугѣ, великѣ, всакѣ рок, на главѣ* itn.

Z opisanimi pravili lahko zapisanim slovenskim stavkom ustvarimo fonetične vzporednice. Pri tem pa ne smemo v osnovo vzeti »čiste« transkripcije, ampak praktično transliteracijo, ki zadovoljivo natančno odraža glasovno podobo besedila:

Bug ne vmèrje. Zhlovèk ne shìvy dolgù.

[*Buh ne vmèrje. Človčuk ne žvi doug*]

Mati kùshuje svoje Otroke.

[*Mat kšuje svoje otroke*]

Ona imá veliku mléka v' šèšzah.

[*Ona imá vèlik mléka v s(e)scah*]

Njén mósh jo lubì. Letá shena je bila nófsezha.

[*Njèn mošlž jo lub. Letá žena je bila nóseča*]

Če posamezne dele stavkov postavimo navpično drug pod drugega, lahko določimo tiste znake in njihove glasovne skupine, ki jasno začrtujejo razmerje med zapisanim besedilom in izgovorom le-tega:

Bug: *-g* > *-h*
ne vmèrje: –
Zhlovèk: *-vèk* > *-vk/-uk*
ne shìvy: *-živ-* > *-živ-*
dolgu: *-l-* > *-u-*, *-ù* > *-ø*
Mati: *-i* > *-ø*
kù/huje: *-ù* > *-ø*
fvoje: –
Otroke: –

Dodajmo še, da se zapis slovenskega besedila v mojem članku načeloma ne razlikuje od grafično-pravopisnega sistema, katerega sta s svojimi sodelavci uporabljala J. Japelj in B. Kumerdej pri prevodu Nove zaveze 1784–1786. Primerjaj kratek odlomek iz prvega dela prevoda (1784):

Evangelij Jèšufa Chrituša popiřsan od Svètiga Joannesa. I. Pořtava.

1. *V' sazhètku je bilá beřseda, inu beřsèda je bilá pèr Bógu, inu Bóg je bil ta beřsèda.*
2. *Letá je bilá v' sazhètku pèr Bógu.*
3. *Vře je řkusi njó řturjenu, inu bres nře ny nizh řturjenu, kar je řturjeniga /.../ (Svetu pismu 1784: 405).*

Tu opozorimo le na *ę*, ki verjetno zaznamuje *ê*.

Priloženo besedilo spomenika na koncu članka omogoča slovenistom, da se podrobno poglobijo v značilnosti tako samega lingvističnega dokumenta, kot tudi tistih razlag, katere je pridodal J. Japelj. Kot je razvidno iz analize, je največji pomen besedila prav njegov poskus, da s transliteracijskimi sredstvi francoskega in ruskega jezika predstavi živo glasovno podobo slovenske besede. V 18. stoletju je na tem področju oral ledino.

* * *

Na koncu poudarimo, da je koristen tudi dodatek, katerega je J. Japelj uvrstil na konec prevedenega besedila. V njem piše o pokrajinskih različicah etnonimov pri Slovencih (*Slovénzi*, *Krainzi*, *Goreinzi*, *doléinzi* itn.) in o delitvi Slovenije na zgodovinske pokrajine. Japelj navaja tudi seznam slovenskih osebnih imen, ki so večinoma nastala z adaptacijo ustreznih latinsko-evropskih imen. Dokument se zaključuje z molitvijo *Oče naš* z letnico 1784, ki se pravopisno ujema z že zgoraj omenjenim prevodom Nove zaveze.

LITERATURA

- Г. Л. Х. БАКМЕЙСТЕРЪ, 1773: *Объявление и прошение касающіяся до собранія разныхъ языковъ въ примѣрахъ*. Въ Санктпетербургѣ при Академіи наукъ. 19 с.
- Сравнительные словари 1787–1789, 1790–1791: *Сравнительные словари всѣхъ языковъ и нарѣчій. Отдѣленіе первое, содержащее въ себѣ европейскіе и азіатскіе языки. Часть первая*. Въ Санктпетербургѣ, 1787; *Часть вторая*, 1789; *Сравнительный словарь всѣхъ языковъ и нарѣчій, по азбучному порядку расположенный. Части первая – четвертая*. Въ Санктпетербургѣ, 1790–1791.

- И. В./В. Ягичъ, 1910: *Исторія славянской филологіи. (Энциклопедія славянской филологіи. Вып. I)*. Санкт-Петербургъ.
- F. ADELUNG, 1815: *Catherinens der Grossen verdienste um die vergleichende Sprachenkunde*. St. Petersburg.
- 1820: *Uebersicht aller bekannten Sprachen und ihrer Dialekte*. St. Petersburg.
- A. BREZNIK, 1928: Japljev prevod sv. pisma. *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* VII/1–4. 77–107.
- BRIEFWECHSEL, 1885: *Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar (1808–1828)*. (Источнику для исторіи славянской филологіи. Т. I). Hrsg. von V. Jagić. Berlin/Санктпетербургъ.
- K. GLASER, 1895: *Zgodovina slovenskega slovstva, II. zv.: Od francoske revolucije do 1848 l.* Ljubljana.
- R. LENČEK, 1982: *The Structure and history of the Slovene language*. Columbus.
- Modèle, 1786: *Modèle du vocabulaire, qui doit servir à la comparaison de toutes les langues*. S.-Pétersbourg.
- V. NOVAK, 1986: *Raziskovalci slovenskega življenja*. Ljubljana.
- M. OROŽEN, 1984a: Gramatična in leksikalna preobrazba Dalmatinovega knjižnega jezika ob Japljevem prevodu Biblije (1584–1784–1802). *Protestantismus bei den Slowenen/Protestantizem pri Slovencih*. Beiträge 3. Slawistentagung der Universitäten Klagenfurt und Ljubljana: Klagenfurt, 26.–28. Mai 1983. (Wiener slawistischer Almanach, Sonderband 13). Wien. 153–179.
- 1984b: Razvojne smernice v besedišču Dalmatinovega in Japljevega prevoda Biblije (1584–1784–1791). *Zbornik XX. seminarja za slovenski jezik, literaturo in kulturo*. Ljubljana. 249–274.
- 1984/85: Smernice knjižnega jezikovnega razvoja od Jurija Dalmatina do Jurija Japlja (1584–1784). *Jezik in slovstvo* 7/8. 217–223.
- 1989: Preobrazba jezikovne zgradbe od Japljevega do Lampetovega prevoda Biblije v 19. stoletju. *Slovenski jezik v znanosti 2: Zbornik prispevkov*. Ljubljana. 163–185.
- J. RIGLER, 1968: *Začetki slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede, Inštitut za slovenski jezik.
- Svetu pismu: Svetu pismu noviga Testamenta, 1784–1786: I...I. Pars prima – pars secunda*. Labaci.
- Svetu Pismu: Svetu Pismu Stariga Testamenta, 1791: I...I. per Georgium Japel*. Labaci.

Iz ruščine prevedla
Vanda Babič.

SUMMARY

In 1773 H. L. Ch. Bacmeister, then living in St. Petersburg, published an appeal asking for material to be sent to him from all over the world for the scientific project of comparison of »all languages«. The material was, according to Bacmeister's template, translated into various languages. J. Japelj answered the appeal, i.e., the same year he sent to St. Petersburg a manuscript in French »Traduction en Carniolien, ou Slavonic du Sujet...« (total of 9 sheets or 16 pages). The manuscript was discovered by the author of the present article in 1996. It is housed in the Russian National Library in St. Petersburg. The text is divided into two parts: it begins with the list of cardinal numerals, which is followed by a more or less semantically coherent text and individual sentences. The examples are listed in four lines: the first line – in French, the second line – in Slovene translation, the third line – transliteration/transcription of the Slovene line with French Latin alphabet, the fourth line – in the Cyrillic alphabet. Japelj's text is a rare attempt at presenting

a vivid phonetic image of the 18th c. Slovene. The manuscript also includes useful examples of regional variants of Slovene ethnonyms, the division of Slovene lands into historic provinces, and a list of Slovene personal names. The document concludes with the Lord's Prayer. The article includes a linguistic and textological analysis of the text and a survey of the graphic presentation of phonology in the Slovene text, which is also published in its entirety at the end of the article.

PRILOGA

List 4

Traduction
 en
 Carniolien, ou Slavonic du Sujet
 annoncé dans l' Avertissement
 publié à St. Petersbourg
 L'année 1773.
 par M^r. Bacmeister

A (: Signification de é chaque mot Carniolien)	Un,	deux,	trois,	quatre
B (: Traduction Carniolienne:)	Edèn (1)	dua,	try,	ſhtiri (2)
C /: Prononciation à la Fran- çoise:	Edn,	doua,	trie,	chtire
D /: Eſſay de la Pronon- ciation en Ruſſe: /	Єдн/	два,	три,	штир
A Cinq,	Six,	Sept,	huit,	neuf
B Pét,	ſhést,	ſédèm, ſédm,	ôſſèm (3),	devet,
C Paite,	chaiste,	ſāidm,	āuſsm,	devaite,
D десѣт,	шѣст,	сѣдм,	восм, осм	девѣт,

Remarques

- 1) Il y a trois Sortes d' e en Carniolien, l'un ſe prononce cõme l' é François ouvert, ou l' n Allemand, l' autre est l' é, que je marqué avec un accent aigu, et que je trouve marqué ainsi dans les editionſ Carniolienneſ tres anciennes, c' est l' e François dans les mots, qui finiſſent en ier [zanimivo!] v. g. metier, dernier, quoique pour éviter la confusion je l' exprime en François par ai, je l' ai marqué auſſi en Ruſſe avec l' accent aigu: le troisieme è enfin est une Semivoyelle qui ne ſe prononce guerres, ou plutôt cõme en Anglois l' i dans le mot bird, dirt, ou l' o dans le mot Newton, je l' ai marqué avec un accent grief (˘).
- 2) L' i à la fin des mots est Semivoyelle, et ne ſe prononce guerres, prèsque cõme l' e François à la fin p.: ex dans le mot tire.
- 3) Nous avons auſſi trois Sortes d' o: l' un est l' on mali Jllirique ou l' o Anglois dans le mots boy, noise le rest l' on veliki Jllirique, que je marquerai avec l' accentague qui est l' au. François ou l' o Allemand. Et le troisieme ô, qui ſe prononce come vo ou l' ô precedent.

A dix,	once /	douze,	treize,	quatorze
B deſſet,	enaist /	duanaist,	trinaist,	ſhtirinaist
C deſſaite	enaïſte(i)	doūanaïſte,	trīnaïſte,	chtirinaïſte
D десѣт,	енаіст,	дванаіст,	тринаіст,	штирнаіст

A	quince,	Seize,	dix Sept,	dix huit,
B	pětnaist,	šhéstnaist,	šédèmnaišt,	òšsèmnaišt,
C	pāitenaīšte,	chāīstenaīšte,	šāīdmnaīšte,	āušmnaīšte,
D	пéпнаіст,	шéстнаіст,	сéдмнаіст,	òсмнаіст,
A	dix neuf,	vingt	/	vingt et un
B	devétnaišt,	duaišsét,	duaišt (2)	eden inù duaišét (3)
C	devāitnaīšte,	douaišsaite,		edn yne duaišsaite
D	дэвэ́тнаіст,	дваі́сэп,	дваі́ст,	эдн инъ́ дваі́сэп,
A	vingt deux,	trente,	quarante,	cinquante
B	dua inu duaišét,	tridešsét,	šhtiridešsét,	pédešsét
C	doua yne douaišsaite,	tridešsaite,	chtiridešsaite,	paidešsaite
D	два инъ́ дваі́сэп,	тридэсэ́п,	штирдэсэ́п,	пéдэсэ́п
A	Soiřsante,	Soixante et dix,	Soixante et onze	
B	šhédešsét,	šédèmdesšsét,	edèn inù šédèmdesšsét	
C	chaidešsaite,	šaidmdesšsaite,	edn yne šaidmdesšsaite	
D	шéдэсэ́п,	сéдмдэсэ́п,	эдн инъ́ сéдмдэсэ́п	
A	Soiřsante et douze,	quatre vingt,	quatre vingt dix,	
B	dua inù šédèmdesšsét,	òšsèmdesšsét,	devétdesšsét,	
C	doua yne šaidmdesšsaite,	auřsmdesšsaite,	devaidešsaite,	
D	два инъ́ сéдмдэсэ́п,	òсмдэсэ́п,	дэвэ́дэсэ́п.	
A	Quatrevingt dixneuf,	cent,	deux cens,	mille
B	devét inù devétdesšsét,	řtú (4)	duéřtu,	taushènt
C	devaite yne devaidešsaite,	řtou,	douaistou,	taūřnt
D	дэвэ́т инъ́ дэвэ́дэсэ́п,	срту́,	двэсрту́,	тавжнт

Remarques

- 1) L'a et i il faut lire Separément, come en Allemand, quand je les marque avec un dirosis (´)
- 2) On prononce cořunement en Carniole ce mot dueiřst **двэі́ст**.
- 3) dans le mot inù le dernier ù est Semivoyelle on ne le prononce donc guerres, ou cořme l'e François à la fin, quand il n'y a point d'accent au deřsus [deřsus?], c'est ce qu'il faut toujours remarquer de nos Semivoyelles.
- 4) C'est ainsi qu'on parle dans la Capitale de Carniole, dans Ses environs, et dans la basse Carniole, mais dans la haute Carniole on dit řto

List 5

A	2) Dieu ne meurt pas.	L' homme ne vit pas long tems.
B	Bug ne vmèrje i).	Zhlovèk ne shìvy dolgù
C	Bouh ne vmerye.	Tchloūique ne jevie doūgou
D	Б҃х не вмерѣ.	Чловк не живиъ долгѣ
A	3) La mère baise Ses enfans.	Elle a beaucoup
B	Mati kùřhuje řvoje Otroke.	Ona imá vèliku
C	Máte quechōuyé řvōyé otrōqué.	Ona ima velīque
D	Мат къщцѣ своѣ отроке.	Она имаъ великѣ

A de lait dans le Sein.	Son mari l' aime.
B mléka v' šèšzah.	Njén 2) móšh jo lubi
C mlāiqua v' šeštsah.	Gnain mauch yo loube
D млэка в' шэсцах.	Ніен мож іо лубі
A 4) Cette femme étoit enceinte.	Elle est accouchée
B Letá 3) shena je bila 4) nóšsezha 5).	Ona je rodila
C Letā jena yé bila nošsetcha.	Ona ye rodila
D Летаъ жена ꙗ била носеча.	Она ꙗ родила
A il y a Six jours, d'un fils.	Elle est encore malade.
B pred šhest dnévi eniga šyna.	Ona je šhe bolna.
C prede chaiste dnaive einga Syna	Ona yé chez boina.
D пред шэст днэв' энга сина.	Она ꙗ шэѣ боина.
A Sa fille est afsise auprès d'elle et pleure.	
B njéna hzhy šedy pèr njè inu še jóka. 6)	
C gnaina htchy Sedie per gné yne še yāuqua	
D Нѣна хчи сѣди пѣр нѣ инѣ се юка	

Remarques

- 1) La negation ne est prononcée par quelques uns dans la haute Carniole coñme: na, mais quel-que coñmun que cela Soit, on écrit toujours ne, et c'est ainsi qu'on le prononce dans la basse Carniole, et qu'il le faudroit prononcer.
- 2) L'j après un n fait chez nous toujours la Syllabe nasale gna gne gni gno des Italiens et des François.
- 3) L'accent aigu Sur l'á fait l'a long, et Souvent il donne au mot une Signification toute différente, coñme letá Signifie celle ou celui, et léta Sans accent Signifie il vole.
- 4) bila on prononce ici auſsi blá. ou bioü.
- 5) nošsezha on prononce auſsi nošhezha, **ношеча**
- 6) On dit auſsi au lieu de jokati, plakati.

List 5/a

A 5) L'enfant ne veut pas teter.	6) Cette fille
B Otrók nózhe šèšsati.	Letá dékliza
C Otróque nautché šešsate.	Letá daicletsa
D Отрок н'зоче шэсатѣ.	Летаъ дѣклаца
A encore ne peut pas marcher.	Elle est née
B šhe nemóre hoditi 1).	Ona je rojena
C chez nemāuré hodite.	Ona yé rojēna
D шѣѣ не море ходит.	Она ꙗ ројена
A il y a un an, et deux mois.	7) Ces quatre
B pred enim léitam, inu duém méšsizam.	Leti šhtirji
C prede enim laitam, yne douaim maifsetsam.	Leti chtyryi
D пред' энім лѣтам, инѣ двѣм месцам.	Лѣти штирїи

A. D. Duličenko, Neznani rokopis Jurija Japlja o slovenskem jeziku iz leta 1773

63

- A jeunes garçons se portent tous bien.
B mladénzhi se pozhutjo vsi dobrù.*
C mladaintche se potchoutyo vsi dobre.
D **младѣнци се почутіо всі добрі.**

A Le premier court,	le Second Saute,	le troisieme
B Ta pèrvi tezhe,	ta drugi skazhe,	ta tréjti 2)
C Ta pèrve tetché,	ta drougue Scatché,	ta traitye
D та прві мече,	та дргті скаче,	та трѣтіи

A chante,	Le quatrieme rit.	8) Cet hoīne est
B roje,	ta zhetèrti se sméja.	Letá zhlovèk je
C royé,	ta tchetèrte se smaiya.	Letá tchloūque yé
D поіе,	та четерті се смѣя.	Лѣта чловк ѣ

A aveugle.	Sa femme est Sourde.	Elle nous
B flép.	njegóva shena je glúha.	Ona nafs
C Slaipe.	gnegova jéna yé glóuha.	Ona nafsse
D слѣп.	Ніегова жена ѣ глѹха.	Она нас

Remarques

- 1) Nous disons communément: punza ou punzhika quand nous nomons des filles d'un tel age.
- 2) On prononce ce mot par abus communément: tréki
 - C'est la traduction littérale du Sujet François; mais le texte Allemand: diese vier Knaben sind alln gesund Se traduit de la manière Suivante: Leti shtirji mladénzhi so vsi sdravi **со всі здорові**

List 6

A n'entend pas parler.	9) Ton frère éternuë.
B ne slifshi govoriti.	Tvoí brat kiha 1)
C ne sliche govorite.	Tvauí brate quiha.
D не сліші говорітѣ.	Твоі брат киха.

A Ta Soeur dort.	Votre père veille.
B Tvoja sestra Spy.	Vaſh ozha zhuje.
C Tvoja sestra Spie.	Vache otcha tchōuyé
D твоја сестра спіѣ.	Ваш оца чѹѣ.

A Il mange,	et boit peu.	10) Le nez
B On jé,	inù rije málù.	* Nuſs 2)
C On yai,	yne ryé mālè.	Nouſse
D Он ѣ,	инѹ ріѣ малѹ.	нѹс

A est au milieu du visage.	11) Nous avons
B je v' frédi oblizhja.	My imamo
C yé v' fraide oblitchya.	Mi imāmo
D ѣ въ срѣдѣ обличя.	Ми імамо

- A deux piés, et cinq doigts à chaque main.
B dué nogé, inù pét pèrstou na vřaki roki.
C douai noguai, yno paitè perstoù na vřaque roque
D **двѣ ногѣ, инъ пѣт пѣрстоу на всакъ рокъ.**

- A 12) Les cheveux croîssent Sur la tête.
B Lařsjé rařtejo 3) na glavi
C Lařsyai rasteyo na glave.
D **Ласѣ растѣю на главъ.**

Remarques

- 1) On dit auřsi: on Kiřhe книше, mais pas Si regulierement.
2) Dans la haute Carniole on dit: Nořs нос.
3) C'est ainsi qu'on écrit ce verbe; mais on le prononce cořmunement rářsejo расѣю
4) Il faut bien distinguer entre on jé, il mange et entre on je, il est quoique je l'écrive de même en Ruřse, c'est l'ė, et l'ę qui marquent la difference.

List 6/a

- A 13) La langue, et les dents Sont dans la bouche.
B Jesik, inu sobje řo v' vustih.
C Yezeque yne zobyāi řo v' voustih.
D **їѣзик инъ зовѣ со вѣ вүспїх.**

- A 14) Le bras droit est plus fort que le gauche.
B Ta dęřsna roka je mozhnéřřhi kókèr ta léva.
C Ta daiřsna roqua yé motchnéiche coquere ta lāiva.
D **та дѣсна рока є мочнѣїшъ кокер та лѣва.**

- A 15) Un cheveu est long, et mince, Le Sang
B En lařs je dolg, inu tenak 1) Kry
C Ein lařse yé doũgue, yne tenaque Crie
D **Єн лас ѣ доуг, инъ тенак, Кри**

- A est rouge. Les os Sont durs cořme la pierre
B je erdęzha. Kosty řo tērde 2) kokèr kamèn.
C yé erdaitcha. Costie řo tērdé coquere camne.
D **ѣ ердѣча. Кости со пѣрдѣ кокер камѣн.**

- A 16) Le poiřson a des yeux, mais il n'a point d'oreilles.
B Riba imá ozhy, pa nima vuřhęřs. 3)
C Riba imá otchie, pa nīma vouchařřse.
D **Рѣба їма очї, па нїма вүшѣс.**

- A 17) Cet oiseau vole lentement. Il s'abbaiřse Sur la terre.
B Letá ptiza lety, pozhařřsù. Ona ře vřėde na zémlo. 4)
C Letá tita letie potchařřse. Ona ře vřaidé na zaimlo.
D **Лѣта пїца лѣтї почасъ. Она сѣ всѣде на зѣмло.**

[Remarques]

- 1) On dit aufsi: tenèk менèк en feminin tenka менка.
- 2) On dit aufsi: kosty fo tèrdé мердè.
- 3) C'est le partitif, mais l'accusatif de l'Article definitif est: vušhéjsa вүшèса.
- 4) C'est ainsi qu'on le prononce, quand le mouvement se fait vers la terre, mais quand la chose se trouve Sur la terre on dit: na semlì.

List 7

- A Il a de noires plumes dans les ailes/
B Ona imá zhèrne peréjsa v' perutah/1)
C Oná imá tcherné peraijs v' peroutah/
D **Она има чèрне перèса в' перүтах/**

- A pointu bec, et courte queue, dans Son
B Shpizhast klun, inù kratèk rep, v' njénmo
C chpitchaste kloun, yne crateque raïpe, v' gnainmo
D **шпичаст клүн, ин'ъ кратк рéп, в'ъ нйèнмо**

- A nid il y a de blanc oeufs. 18) L'arbre a
B gnésdù fo béle jaïza. Dèrvu imá
C gnaisde fo bailé yaïtsa. Dervõu ima
D **гнèздѣ со бèле яйца. Дèрвү има**

- A de vertes feuilles, et de groses branches.
B s....elenù lystje 2), inù debéle véje.
C zelene listyé, yne debailé vaiyé
D **зеленү листѣ, ин'ъ дèвèле вèѣ**

- A 19) Le feu brule. Nous voyons la fumée, la flame, et la braise.
B Ogn gory. My vidimo dìm, plemén, inù sheriauzo 3)
C Ogn gorie. Mì vïdmo dme, plemain, yne jeryaütso
D **Огн горн. Мн вïдмо дïм, плèмèн, ин'ъ жерïаүцо.**

- A 20) L'eau coule rapidement dans la rivière.
B Voda tezhe derézhe 4) v' Réki
C Voda tetché deraitché v' Raike
D **Вода тече дèрече v' Réki**

- A 21) La lune est plus grande qu'une étoile, et plus petite que le Soleil
B Méjsiz je vézhi kókèr ena s....uésda, inu mainšhi koker fonze
C Méjitsch yé vaitche coquere ena zvaisda, yne maïnche coquère fontzé
D **Мèйцѣ ѣ вèчйѣ кóкèр èна звèзда, инй майншй кóкèр сонце**

[Remarques]

- 1) On dit aufsi: repetnize, ou peretnize, et ces mots sont fort en usage.
- 2) Ce mot lystje Signifie plutôt des feuilles Seches, mais des feuilles vertes on exprime communément par le mot pérje pèriè.

- 3) C'est ainsi qu'on appelle la braise; mais du charbon on appelle õgle **орле**.
4) C'est ainsi qu'on exprime le mot **rapide**; mais on trouve encore ici des vestiges du mot Ruŕe **выстро**, parce que nous avons plusieurs fleuves très ra-pides, qui s' appellent bistriza **бїстраца**.

List 7/a

A	22) Hier au Soir il plevoit.	Aujourd' hui
B	Vzhérei vezher je ŕhal déŕh.	Donès
C	Vtchairéi vetchere ye chou deche.	Donse
D	Ўчереї вечер їе шу дѣш.	Донс

- A ai je vu un arc-en ciel.
B Šim jest vidil eno mavërzo.
C Sme yeste vidou eno mavertso.
D **Šim їest vidї eno mavercio.**

- A 23) La nuit il fait Sombre, le jour il fait clair
B Po nozhi je tëmnú, po dnévi je ŕvètlú.
C po notche yé tmnou, po dnaive ye ŕvetlou.
D **По ночі ї пѣмнї, по днѣві ї свѣтлї.**

Moi le Traducteur de ce Sujet je m'appelle George Japel, je Suis Prêtre Seculier, et Chancelier chez Monseigneur' le Prince Eveque' de Laijbach. Je Suis né à Stein petite ville dans la haute Carniole éloignée de la Capitale une lieu et demie nomée en Carniolien Kamèlk. Je fus élevé dans la Capitale c'est à dire à Laijbach au Seminaire des ci-devant De suites, je fis mes études dans cette Accademie: outre les Sciences neceŕsaires à mon état je m'appliquai principalement aux langues principales de l'Europe, Savoir: après la maternelle Carniolien ne ou Sclavonique, à la Latine, l'Allemande, la Françoise, l'Italienne et l'Angloise.

On parle la langue ainsi qu'on le voit dans la Traduction principalement dans les en viron de la Capitale, et dans toute la Carniole où je comprends la haute, la baŕse, la moyenne et la Carniole interieure, une grande partie du Littoral Autrichien, et du Comté de Gorice. On parle cette même langue dans la baŕse Stirie jusqu'au de lá du fleuve de Draü, dans la baŕse Carinthie, et dans une partie de la haute, quoiqu'en Carinthie et Stirie on ne l'appelle plus la langue Carniolienne mais din /.../ qui à la fin

List 8

à l'Exception de quelques voyelles, n'est que la Carniolienne. Et pour donner un echantillon de cette diversité, je n'ai qu'à marquer, que por exemple on dit en Carinthie et Stirie den le jour, et en Carniole dan, en Stirie pēŕs le chien, et ici pēŕs, mēgla, et ici mēglá la brouillard, shrebèl le clou, et ici shebèl etc. Ainsi toute la diversité consiste prēsque dans l'accent.

Les peuples qui parlent cette langue s'appellent principalement Krainzi Carnioliens, et puis Slovénzi Sclavoniques. Sous la première denomination Krainzi on comprend les habitans de la haute Carniole Goréinzi, et ceux de la baŕse doléinzi, les habitans de la Carniole interieure et moyenne, où on trouve les habitans de Foick [?] piuzheni ceux de Pauŕt Kraŕhouzi, qet ceux de Vipaque on Vipau, stiggacŕ, ŕpauzi. On pourroit compter entre ceuxci les habitans d'une grande partie du Comté de Gorice Savoir: ceux de Thallmniu Tomynzi, et ceux des environs de Gorice.

La dernière denomination Slovénzi, Sclavoniques s'approprient Sur tout les habitans de la baŕse Stirie Shtajerzi, et ceux de la baŕse Carinthie Koroŕhzi, coñe auŕsi quelques peuplades Sclavoniques de l'Archeveché d'Udine.

Les habitans Susdits noiment les païs mentionés ci deſsus:

La Carniole en general Krainska dushēla

La haute Carniole Goréinskù

La baſſe Carniole Doléinskù

La Carniole interieure Notreinskù on se ſerve avſſi ſourent dans ce dernier mot de enplaud!
mais L's va/.../ mien.

q ceux du voisinage de Fiume zhízhì nation tout a fait particuliere et qui a beaucoup d'affinité avec les vrai schites en Transilvanie, comme j'ai vecu entre ces gens j'ai ev a occasion [?] de les connaitre

List 8/a

La /.../, Piuka

Le /.../, Krafs, en Italien Il Carſſo.

Le Vipaque , Ipava, ou Vipava

Le Thalminiu, Tomy, en Italien, il Tolmino

La Stirie, Shtajerska dushela ou Shtajerskù

La Carinthie, Koroſhkù, ou Koroſhka dushela

Les Peuples voisins nous appellend prèsque de même:

Les Allemands nous noment: din /.../, odna din /.../

Les Italiens nous noment: i Cragnuolini, ou Schiavi.

Les Furlains: Sclavs.

Les Croates, et peuples Illiriques nous appellent: Krainaz, et en plur: Krainzi.

La Religion dans ces contrées est partout la Catholique Romaine exepste du et Uskokes quelques Croates.

Les noms d'hoīmes, qui Sont le plus en usage en Carniole, à l'exception cependant des noms de batēme usitēs, qui ne varient point en Carniolien, Sont à peu près les Svivans:

Noms d'hoīmes Noms de femmes

Jerni Barthelmi	Miza	} Marie
Anshe Jean	Mina	
Jaka Jaques	Maruſha	
Blashe Blaise	Marinka	

Jurì	George	ſhpéla	Elisabethe
Primaſh	Prime	Jéra	Gertrude
Josh	Joseph	Nésha	Agnés
Boſhtian	Sebastian	Urſha	Ursula
Franze	François	Cila	Cecile
Mohar	Hermagore	Catra	Catarine
Gréga	Gregoire	Anka	Anne
Naze	Jgnace	Alénka	Helene
Loure	Laurent	Sefa	Joseph
Miklauſh	Niclas	Ratya	Dorothee
		Resa	Thereze.

List 9

Du reste on Sait la grande extension des langues Slavoniques [c в Scl- prečrtano], et leur coñexion: qu'à coñmencer de la petite Republique de Raguse ou peut traverser toute la Dalmatie, et l'Istrie Autrichienne et Venitienne, la Croitie, la Slavonie, la Transilvanie, la Valachie et

prèsque toutes les frontières de la Turquie, repasser en suite par des peuplades entières Scлавoniques de l’Hongrie, traverser toute la Pologne et la grand Empire Russe, retourner de là par des peuplades entières Sujetes au Roi de Prusse, et quelques autres en Lusace [prečrtano: Saxe], saiser par la Lusace, la Bohême, la Moravie, certaines peuplades en Autriche appelées /.../ traverser la Stirie, la Carinthie, la Carniole, et penetrer jusqu’au milieu de la Furlania Venitienne en ne Se Servant que de la langue Slavonique [c v Scl- prečrtano!], dont la plus part des racines du moins Sera entendue par tout, coñme je le vois clairement dans les dictionnaires Russes, Illiriques, Bohemiens, Polonois et une Gramaire Scлавonique de Lusace, et dans d’autres monuments authentiques.

Touchant ma traduction je n’ai qu’à avertir, que ne Sachant point la pronunciation Russe, j’ai nomée la ligne D Seulement un Ejsai, et que j’ai choisi les lettres Russes principalement à cause de l’Analogie de ces deux langues, coñme en effèt il n’y a point d’autres lettres, capables de remplacer nos anciennes glagolites, excepté les Russes. On aura donc la bonté de Suppléer à mon insu fisance.

List 10 Zu einer Krainischer Uebersetzung.

/.../

Pagina 1.

Note sur ce sujet.

J’ai fait traduire le sujet pr

List 10/a

»Note sur ce sujet.

»J’ai fait traduire le sujet présent par trois de nos meilleurs connoisseurs de notre langue, mais aucun /.../ a si bien reussi que Mr. Japel qui a toutè foit la vraie et bonne Orthographe. C’est donc par cette raison que je n’envoye que l’ouvrage du decrier. Depuis quelques années, que j’ai fait voir que notre langue nous pouvoit conduire jus-que’en Sibirie, par la connoissance que j’ai faite avec les Russes dans les campagnes de 1759–1761, ensuite por le long voyage de la Po-logne, Slavonie et Illyrie, et par les ouvrages de l’infatigable Pallas, on commence à ne plus la mépriser comme autrefois: car on fut si fort dans l’ignorance qu’on ne voulut jamais croire qu’on se puisse servir de notre langue hors du país La Lettre que je donnai de hors sur le voyage fait en Illyrie dans le 2me volume des Opusculii de Bohème par Born, a fait prendre une autre idée a mes compatriotes. Mais comme l’Editeur a fait imprimer cette lettre, avant que je n’on fusse averti, elle n’a par des mieux reussi. Je l’ai donné ensuite dans les opuscules de Mixlan^E, donc j’en joins une copic, si bien’ qu’un essai par Komerdej comment on doit translater; mais à dire la verité, son orthographe n’a pas la pureté de celle de Japel, et de celle qui te trouve dans le premier volume de l’Oryctographia Carnioleia qui a paru cette année avec une Carte Carniolienne Lithologique.

Du troisieme^F j’en joins un essai de Carmes^F, mais l’Orthographe est fautive, et la version des mots souvent absurde, comme Kosi pour Shtuki dont le dernier ne vaut pas mieux que le premier, puissequ c’est un môť extorque de l’Allemand. Ce moine la aussi doñé une gramãire dans notre langue qui ce très mal réussi. J’espere cependant avec le tems si je reste dans la Carniole que nous donnerons un dictionnaire au jour que nous n’ avons pas.

Pagina 3.

List 11

»Japel a oublié de faire des remarques sur la lettre L, comme vous voyez dans le môť dolgu que L chez nous se convertir, dans un ù, surtout dans le haute Carniole; car en Croatie et basse Carniole qui est voisine du premier, on prononce L et on ne le convertit pas on ù. Cependant la

plupart des mots qui finissent avec un L, se prononce chés nous ü comme p. ex. voyez le premier livre de la Genèse dans notre bible Carniolienne donné par Dalmatinus. Vous verrez au second

paragraphe

Inu Bug je rekal – 1

Inu je bila – 2

Inu Bug je vidil – 3

Inu je Luzh imenoval – 4

Inu jutia bil – 5.

Inu je reslozhil – 6

Pour ces six mots se prononcent en öü, p. e.

1. rekoü. 2. bioü. 3. vidoü. 4. imenovöü. 5. bioü. 6. reslozhöü.

De meme Priatel, aussi se prononce Priatoü, mais le Pluriel se prononce comme on l'écrit, c'est à dire Priatel.

On voit donc par cette différence d'écrire et de prononcer dans notre langue qu'elle a le même défaut que la langue française et Anglaise qui ne sont qu'un jargon d'une même langue, comme la nôtre l'est à la vrare Slavonique; mais cependant nous avons beaucoup plus d'aisance pour comprendre les nations Slavoniques hors de notre país qu'eux l'ont de nous. Moi, je comprends d'abord un Russe, un Polonais, un Croate, un Bohémien, mais tout ces gens ne me comprennent pas si facilement, excepté le Croate et puis la Russe. Il y a un Prêtre qui a donné une grammaire Vendale avec un dictionnaire dehors l'année passée, qui est écrit comme on parle dans.

List 12

dans la Marque Venede de la Stirie et Carinthie; mais nous avons rejeté sa methode tout à fait, par la même cause que les François l'ont fait, c'est à dire, qu'avec le tems on ne pourrait plus lire nos vieux livres et documens«.

Pagina 9.

»Tout le país est présentement divisé selon la nature du país en trois cercles, en Doloinzku, Goreinzku et Notreinzku, et il n'y a plus de Carniole moyenne, comme on peut voir sur la carte jointe à l'Oryctographie.

La basse Carniole contient plusieurs nations différentes: premièrement des Francs ou vieux Allemands de la Franconie qui se sont réfugiés ici depuis bien du tems. Nous les appellons Motshebr ou en Allemand Gottscheber. Leur langue et leur habillement est tout à fait différent du notre.

En second des Uskok ou Uskohkes, une nation qui se nomme Vlah ou Valaque, qui parlent la langue Slavonienne Illyrique et sont de la religion Greque.

En troisième des Croates ou Hrovashki; habillement et langue tout à fait différent.

En quatrième le vrai Carniole ou Carnieni des anciens.«

/.../

N. T. Slavo-carniolicum.

Labaci. 1784. 8.

Ozhe našh, kir fi v' Nebëshih,

Posvèzhenu bódi tvoje ime –

Pridi k'nam tvoje krajlestvu.

Isgodi se tvoja vóla, kakór na Nèbi takú na semli.

Daj nam danás našh vsakdajni krùh.

Jnu odpusti nam našhe dolge, kakór tudi my odpufhamo našhim dolshnikam.

Inu ne vpeli nafs v' ſkuſhnjavo.
Tèmuzh reſhi nafs od hudiga. Amen.
/.../
Sakaj tvoje je krajléstvu, inu mogózhnost,
inu zhaft na vékomaj. Amen.